

Het Heimans Diorama in Artis

Intro

Om de in 1914 overleden natuurkenner Eli Heimans te eren werd, begin jaren twintig, met geld van de Heimans Stichting en steun van Artisdirecteur Coenraad Kerbert en de hoogleraar zoölogie Max Weber, in de ronde koepelzaal van het aquariumgebouw van Artis het Heimans Diorama ingericht. De opbouw was in handen van de talentvolle Artis-preparateur Paul Steenhuizen. De Bussumse kunstenaar Willem G.F. Jansen schilderde het achterdoek. Het Heimans Diorama werd in 1926 onder grote belangstelling door Kerbert geopend. Het alleen al door zijn grote afmetingen imponerende diorama stelt een zonnig Noordzeeduinlandschap voor, gebaseerd op de Slufter op Texel. met op de voorgrond links en rechts een hoog duin vol planten en vogels, met daartussen het zicht op een duinmeertje en daarachter de zee.

Het Heimans Diorama is na Panorama Mesdag het grootste diorama van Nederland. Het onderscheidt zich van andere diorama's door het bewegend licht en geluid. De bezoeker waant zich in de duinen. We zien hoe de zon opkomt en horen naast het geluid van de branding hoe de vogels beginnen te zingen en te krijsen, en zien dan later hoe de zon weer ondergaat en de rust op het duin terugkeert. Het bijna honderd jaar oude diorama heeft niet alleen een natuurhistorische maar ook een grote cultuurhistorische betekenis. Coenraad Kerbert en prof Max Weber zegden toe dat het Heimans Diorama zijn blijvende plek zou behouden.

Restauratie 1983

Door neerdalend roet en stofdeeltjes ging de kwaliteit van het Heimans Diorama op den duur zodanig achteruit dat het voor bezoekers gesloten moest worden. Het werd in 1983, op initiatief van de Heimans en Thijssse Stichting en met subsidie (f 96.000,-) van het Prins Bernhard Fonds gerestaureerd.

Situatie 2020

Het Heimans Diorama verkeert opnieuw in slechte staat. Daarbij komt dat Artis Aquarium als geheel op korte termijn gerestaureerd moet worden vanwege bouwkundige mankementen en asbestvervuiling. Ook het duinlandschap en het doek van het Diorama zijn met asbest verontreinigd.

Info en standpunt Artis na het overleg van 13 januari 2020

Artis heeft de afgelopen periode nader onderzoek verricht naar de mogelijkheden om het Diorama te behouden. Hier zijn immers de restauratieplannen op gestoeld.

Het onderzoek is te splitsen in 4 onderdelen:

1. De asbestsanering
2. Het doek
3. Het landschap
4. De expositie in aanloop naar het Diorama

1.De asbestsanering

Bij experts staat de vraag uit wat de kosten zijn voor de sanering van asbest, dat is aangetroffen in het Diorama; zowel op het doek als op het landschap.

Toegankelijkheid zal invloed hebben op de hoogte van de kosten: betere toegankelijkheid maakt saneren minder kostbaar.

Verwachting is dat in februari meer zicht is op de kosten.

2.Het doek

Uit de meegestuurde bijlagen blijkt dat het doek te restaureren is wanneer dit bereikbaar is. Afhankelijk van het beschikbare budget zal bepaald moeten worden op welke wijze de restauratie kan worden uitgevoerd.

3.Het landschap

Vast is komen te staan dat het landschap als verloren moet worden beschouwd, vanwege de besmetting met asbest.

Conclusie van het overleg is dat er twee vragen te beantwoorden zijn door de Heimans en Thijssse Stichting:

- Is het wenselijk om het landschap volgens de oorspronkelijke methode opnieuw te maken?
het beleid van Artis is om verloren gegaan erfgoed niet te reconstrueren,

maar een oplossing te zoeken passend bij de huidige tijd en passend bij hun missie:

- inspireren en stimuleren om een breed publiek verantwoordelijk met natuur te laten omgaan.
- Is er budget beschikbaar voor een dergelijke ingreep?

4.De expositie

De restauratie van het Aquarium geeft de gelegenheid aan de Heimans en Thijsse Stichting om op vernieuwende wijze haar missie onder de aandacht te brengen van het Artis-publiek.

In overleg met Artis kan de moderne boodschap die het gerestaureerde Aquarium zal gaan vertellen, samengevat onder de werktitel “samen leven met water”, eveneens worden meegenomen in deze expositie.

Het is aan de Stichting om hier budget voor beschikbaar te stellen.

Vervolgstappen:

Het bestuur van de Stichting zal een besluit moeten nemen over de toekomst(visie) van het Diorama en bijbehorend (beschikbaar) budget Voor fondsenwerving kan worden samen gewerkt met Artis, met de kanttekening dat partijen elkaar niet in de wielen willen rijden.

Afstemming is nodig over te benaderen partijen, waarbij Artis de financiële urgentie van haar eigen (miljoenen)projecten voorop stelt.

Grootste kans wordt gezien in het vinden van enkele betrokken weldoeners, wetende dat cultuur-stichtingen relatief kleine bedragen te vergeven hebben.

Hierover is consensus uitgesproken in het overleg. ARTIS maakt inzichtelijk welk tijdspad er wordt gevolgd, zie bijlagen dd 14-1-2020.

De volgende stappen zijn te onderscheiden:

* Op 1 mei 2020 moet de visie van de Stichting bekend zijn bij Artis.

* Als gekozen wordt voor behoud van het Diorama, zal het minimaal benodigde budget binnen handbereik moeten zijn (indicatie = € 236.000 excl asbest, expositie en onvoorzien)

in juli 2020 moeten contracten worden afgesloten voor dit eerste budget

* In december 2020 moet duidelijk zijn voor welke variant de Heimans Thijsse stichting definitief kiest (indicatie = €1.042.000 excl. asbestsanering, expositie en onvoorzien)

* In maart 2021 moeten contracten worden afgesloten voor de realisatie.

Voorstellen ter overleg aan het Algemeen Bestuur van de Heimans en Thijsse Stichting

Uitgangspunt: Vanuit de visie en missie van de Heimans en Thijsse Stichting is het van belang dat er in Artis aandacht wordt besteed aan het werk van Heimans en Thijsse en aan de opkomst en de geschiedenis van de natuurnatuurbescherming in Nederland.

NB Gezien het geld en de zorg die de Heimans en Thijsse Stichting in het verleden aan het Heimans Diorama heeft besteed mag er vanuit Artis op zijn minst enige goodwill worden verwacht t.a.v. onze wensen en mogelijkheden. De stichting

heeft bovendien kennis en materiaal geleverd voor de tentoonstelling Het Biologisch Reveil, de kleine tentoonstelling die de inleiding en de toegang vormt tot het Heimans Diorama. Ook als de Heimans en Thijssse Stichting er niet in zou slagen al het benodigde geld bijeen te brengen, zou er op zijn minst toch iets van het Heimans Diorama en het werk van Heimans en Thijssse in Artis te zien moeten zijn.

Voorstellen beknopt:

1. Het meest omvangrijke voorstel: Behoud van het Diorama als geheel (doek en landschap) plus het maken van een vernieuwde, uitgebreide expositie. Kosten ??
2. Behoud van het Diorama als geheel (doek en landschap). Kosten ruim 1 miljoen euro
3. Alleen behoud van het doek. Kosten ruim 200.000 euro. Eventueel aangevuld met een virtuele presentatie. Opties en kosten nog onbekend.
4. Het verloren laten gaan van het Diorama (landschap en doek) en in plaats daarvan het maken van een vernieuwde, uitgebreide expositie thema: "samen leven met water" of (zie toelichting Erik de Jong: "natuurbescherming op de rand van water en land") Hiervoor zou de stichting volgens Artis ook een budget ter beschikking moeten stellen.

Uit de toelichting van Erik de Jong

Van belang daarbij is de missie en visie van de Heimans en Thijssse Stichting, die zich ook wil verhouden tot de Artis missie en visie. De moderne boodschap is in dit geval niet 'samenleven met water' maar natuurbescherming op de rand van water en land: daarmee wordt het een onderdeel van een mogelijk programma van het aquarium als geheel. Dit hebben we inhoudelijk vanuit educatief denken in de stukken ook al zo geformuleerd omdat het de boodschap van Heimans en Thijssse en die van Artis vanuit het verleden actualiseert naar nu: over dat verleden, die traditie en dat heden van natuurbescherming wil ook de gang en de kamer die aan het diorama voorafgaan gewijd zijn i.r.t. de rol van mensen en maatschappelijke waarden. Het diorama is daarvan een aanschouwelijk onderdeel: een historisch gegeven, dat opnieuw gemaakt naar het oude voorbeeld, met een deel van het authentieke materiaal (de schildering), een duinlandschap van Texel aan biedt naar de meest recente inzichten maar zo dat sfeer en bedoeling van Heimans en Thijsee bewaard blijven en geactualiseerd. Zie daar volgens mij de werkelijke opgave, die meesterschap, kennis, creativiteit vraagt. We zullen op deze nuances nog goed moeten studeren.